

*Lapių ir aplinkinių
kaimų
praėjimas ir dabartis*

The Lapiai Community centre, which was established in 2004, unites the villages of Lapiai, Rudaičiai, Utriai, Žvelsenai, Pikteikiai, Pažvelsis and Greičiūnai. In all 796 people live here.

This booklet was produced in order to inform the community of villages, which belong to the centre, about its history in the villager's own words. It is a great pleasure to know that the village elders remember their motherland's history, customs and historically important places and events very well.

Because of its splendid landscape, Lapiai is called Lithuania's Little Switzerland. The river Žvelsa, which flows around the outskirts of the village, Lakštingalų valley, laying in the hollow right beside the river, the Trumpė spring on the other side of the village, the Pilalė Castle Hill on the right bank of the Žvelsa, tumuli, the ancient graveyard, the river Minija's valley situated close by – all of these give the village of Lapiai its incredible allure.

In the beginning of the 20th century Vincas Parčiauskas, the country squire from Jokūbavas, rented the Lapiai estate from the owners of the Gargždai estate. The new master bred cows and horses and farmed in this area. There is some evidence that the estate was used until 1914. The first primary school in Lapiai was established in 1918. After the land reform of 1925 and all the land was divided between the local people, Lapiai gained the title of a village.

Today the village of Pažvelsis has just three residents. The most important site in the village is the chestnut tree, which marks the birthplace of the poet Butkų Juzė. Previously Pažvelsis used to be the largest village in the area. Historians believe that there is enough geographical and archeological evidence to imply that the name of the village of Pažvelsis first occurred in the documents of the Bishop of Kuršas around 1253, when the northern and southern lands of Kuršas area were divided.

The inhabitants of Pikteikiai have always been asked why the village, where friendly people live, is named "angry" ("piktas" - Lithuanian). It is generally acknowledged that the village is inhabited by people, who have most accurately preserved a sense of community. The village, which is based on the bank of the river Minija, on the outskirts of Klaipėda district, has 54 inhabitants. Pikteikiai has two well-tended old graveyards and in winter a ski run is set up on the Minija's slope. Archeologists have unearthed a Fatjanov-type warrior's axe from the Neolite era in this area, which is made of diabase stone. In the pre-war period the most important sites of Pikteikiai were the water-mill and the smithy, which stood side by side in the Kuprelis farmstead.

The village of Rudaičiai is situated in the river Minija's old valley protected landscape reservation, between two large mounds of the Grand Dyklius and Sausdegių, which is called Sausdegėmė by the locals. The old Maro graveyard covers the northern and southern parts of the village. A gravel pit, which is situated in the north of Rudaičiai, is called the mount of Sidabrinė („silver“ - Lithuanian), and the meadows surrounding it – Sidabrinės. An unusual name – Ugniakelis („the road of fire“ - Lithuanian) is given to the road, which is half of kilometre in length and stretches from Vėžaičiai to the Kuliai road. The people of Rudaičiai said that lightning used to strike very intensively above this road. Today Rudaičiai is known not only for its landscape, but also because of the stud-farm established by Antanas Jasas.

The village of Utriai, which lays between Žvelsenai and Pikteikiai, has 34 inhabitants. The village is famous for the stone with the devil's foot on it, which is called the stone of Lapiškiai by the villagers. Two tank traps are still present in the village – one not far from the river Minija and another on the hill of Utriai. These defensive fortifications were built in 1939 by the Soviet Army troops after the Molotov-Ribbentrop Pact was signed and the Soviets invaded. Utriai also has an old graveyard, which is surrounded by oaks and has a small chapel.

The village of Žvelsenai was formed between the second half of the 19th and the beginning of the 20th centuries. Because of the special landscape, people were building their homes side by side and the working lands – long, narrow strips – were cultivated on the both sides of the main road. The village is known for its attractive landscape and the Minija old river-bed. New arrivals are settling in Žvelsenai and the village currently has 38 residents. One of the main sightseeing attractions of the village, which local people are proud of, is the ethnographical farmstead of Antanas Bučys. The farmstead, which was built around 1900, was purchased by Antanas from Liucija, who was farmer Pranas Rentauskas's daughter. Antanas, with his father Albertas, then set about the task of renovating the farmstead using the old-established ethnographical traditions.

The village of Greičiūnai has 19 inhabitants. The small estate of Bergalė, which once stood nearby, has been destroyed as the original landscape of the village was altered in Soviet times by the damming of the Trumpė spring. The resulting huge lake, which is very popular with the locals and holidaymakers, is called the lake of Greičiūnai. Memories of the past are still held in the old graveyard, which lies at the foot of the great village lake.

2004-aisiais įkurtas Lapių bendruomenės centras Klaipėdos rajone žinomas, kaip vienas aktyviausiųjų. Bendruomenė jungia Lapių, Rudaičių, Utrių, Žvelsenų, Pikteikių, Pažvelsio ir Greičiūnų kaimus, kuriuose gyvena 769 Klaipėdos rajono gyventojai. Bendruomenei vadovauja išrinkta valdyba, joje yra 15 narių, o organizacijos veikloje dalyvauja 96 nariai iš įvairių kaimų. Bendruomenės centro teritorija užima 3658, 90 ha žemės.

Lapių bendruomenės centro tikslas – kurti gražesnę ir turtingesnę kaimo aplinką, suvienyti žmones, kad būtų lengviau ir paprasčiau atlikti bendruomenei reikalingus darbus, skleisti informaciją, ugdyti gyventojų pilietinį aktyvumą.

Bendruomenė tradiciškai organizuoja Atvėlykio šventę, apylinkių talkas, vasarą Lakštingalų slėnyje organizuoja tradicinę „Miško šventę“. Kiekvieną rudenį bendruomenės moterys renkasi į teminę vakaronę, kasmet rengiama ir kaimų senoliams skirta vakaronė. Bendruomenė inicijavo kaimo jaunimo būrelį „LBC Kišenė“. Susibūrę jauni žmonės palaiko saugusiųjų veiklą ir patys ieško galimybių kurti įvairesnį laisvalaikį kaime. Lapių bendruomenės centras taip pat rūpinasi apylinkių gamtosaugą, dalyvauja įvairiose savivaldybės skelbiamuose sporto, socialinėse, etnokultūros programose, dalyvauja „LEADER+“ programoje paramai iš ES struktūrinių fondų gauti, yra Klaipėdos rajono bendruomeninių organizacijų susivienijimo narė.

Lapių kaime veikia dvi parduotuvės, yra biblioteka, kultūros namai, mokykla, veikia mokyklos kraštotyros muziejus, medicinos punktas, paštas, lėptpjūvė. Lapiuose ir apylinkėse sparčiai vystomas ir kaimo turizmo verslas: yra kaimiškų pirčių, sodybų, vasarą galima nuomoti baidares ir plaukioti Žvelsos, Minijos upėmis.

Šį laistuką kūrėme siekdami papasakoti bendruomenei priklausančių kaimų istoriją jų gyventojų lūpomis. Užfiksavome, kaip kaimo senbuviai atsimeina savo gimtinę, aplinkinius kaimus, žmonių gyvenimo būdą, papročius, žymesnes vietas, istorinius įvykius. Nedidelės apimties leidinyje tilpo tik nedidelė dalis kaimų gyventojų atsiminimų, todėl ateityje tikimės išleisti išsamesnį, įvairesnį leidinį ir tikimės, kad Lapių bendruomenės centro kaimų gyventojai pateiks dar daugiau praeitį atspindinčių fotografijų, dokumentų, laiškų ir prisiminimų.

Lapiai

Lapiai – Vėžaičių seniūnijos kaimas, esantis 8 km į šiaurės rytus nuo Gargždų. Dėl vaizdingų apylinkių Lapiai ne vieno yra vadinami Mažąja Lietuvos Šveicarija. Kaimo pakraščiu tekanti stačiaskardė Žvelsa, šalia jos dauboje plytintis Lakštingalų slėnis, kitoje kaimo pusėje tekantis Trumpės upelis, dešiniajame Žvelsos krante stūksantis Pilalės piliakalnis, pilkapiai, senosios kapinės, netoliese plytintys Minijos slėniai, Lapiams teikia nepaprasto žavesio.

Lapių kaimas pavadinimą gavo 1925-aisiais. Senieji gyventojai yra išsaugoję žemės dokumentų, kuriuose pažymima, kad buvęs Lapių dvaras, vykdant Žemės reformą, o dvaro žemes dalijant gyventojams, gauna Lapių kaimo pavadinimą.

Lapių dvarą XX amžiaus pradžioje iš Gargždų dvaro savininkų nuomojo Jokūbave gyvenęs dvarininkas Vincas Parčiauskas. Čia jis vertėsi arklininyste, karvių veisimu, žemės ūkiu. Yra duomenų, kad dvaras veikė iki 1914-ųjų, o 1918-aisiais jo pastate buvo įkurta pirmoji Lapių pradžios mokykla.

Lapių apylinkėse prieš karą veikė trys vandens malūnai, tačiau jų istorija netyrinėta, o technikos paminklų likučiai nesaugomi. Seni malūno mechanizmų fragmentai geriausiai išlikę Šakinio sodyboje prie Žvelsos, netoli posūkio į Žvelsenus. Pikteikiuose, Stasio Kuprelio sodyboje išlikę tik malūno pėdsakai, dar sunkiau išvelgiamas vadinamasis Slušnio malūnas, stovėjęs ant Trumpės upelio kranto Pažvelsyje.

Šiandien Lapiuose gyvenanti **Virginija Barčkutė-Mineikienė**, gimusi 1956 metais, dar prisimena šeimoje pasakotas istorijas, kaip dvaro ūkininku dirbo jos senelis Petras Barčkus, kurį dvarininkas, nenorėdamas panašaus skambesio į savąjį pavardę, buvo praminęs Barsiuku. Savo sodyboje V.Mineikienė saugo kieme rastą arkluko ponio pasagą ir 1901 metais Lapiuose darytą fotografiją, kurioje įamžinta dvaro ūkvedžio šeima.

Jos mama **Stanislava Kvekšaitė-Barčkienė**, gimusi 1912 metais, yra pasakojusi: „Pats dvaro pastatas tebėra tas pats, tik perkonstruotas, apmūrytas. Anksčiau pastatas

buvo su veranda, į dvarą vedė dideli gražūs vartai, o prie jų augo gražūs kaštonai. Dvare gyveno dvi panelės su motina. Jos mėgdavo važinėti po liepų alėją nedideliais margais arklūkiais. Pats ponas Parčiauskas gyveno Jokūbave, ten turėjo dar vieną dvarą. Lapiuose visus reikalus tvarkė Petras Mataušas Barčkus, kuris buvo man uošvis. Jį vadino gaspardoriumi. Barčkus ir kiti kumečiai gyveno kumetyne.“

Kaimo gyventojai atsimena ne vieną padavimą, jų protėvių pasakotą apie Lapių Pilalės piliakalnį. Pagal vienas legendas, piliakalnį supylę švedai, pagal kitas – jame nugrimzdęs dvaras su vokiečiais. **Stefanija Sermontytė-Jasiukevičienė** yra perpasakojusi iš mamos girdėtų padavimų, kad „*piliakalnio viršūnėje yra buvusi didelė duobė-skyklė. Ji buvo išdėta plytomis.*“ Kitas padavimas sako, kad „*prieš saulėlydį pro piliakalnį praeidavo berniukas pilku švarku ir juodais batais. Vėliau praeidavo moteris balta skarele. Pasirodydavo ugnies kamuolys, o kai sugiedodavo gaidžiai, kamuolys triskart pašokdavo į aukštį ir nusileisdavo ant piliakalnio*“.

Lapiškis **Petras Sermontis** 1927 metais gimė ir augo sodyboje prie pat Lapių piliakalnio. 10 ha žemės sodybai jo tėvai Juozas ir Rozalija-Slivskytė Sermončiai išsimokėtinai pirko, kai buvo parduodamos dvaro žemės. „*Tėvai kalbėjo, kad tą kalną švedai yra supylę. Ant piliakalnio slaitių nebuvo galima nė karvės priversti. Saugojo žmonės tą vietą, tegalėdavom nusišienauti pievas, dabar ir jos medžiais užžėlė.*“

Lapių kaimas išsiplėtė tuomet, kai čia po II pasaulinio karo buvo įkurtas kolūkis, pastatyta mokykla. Elektra kaime įvesta 1960 metais. Šiandien Lapių kaime gyvena 382 žmonės, veikia pagrindinė mokykla, pagalbinės mokyklos bendrabutis, mokyklos kraštotyros muziejus, bendruomenės centras, biblioteka, kultūros namai, medicinos punktas, paštas, lentpjūvė, sparčiai vystomas kaimo turizmo verslas, yra kaimiškų pirtčių, sodybų, nuomojamos baidarės.

Lapiai

Rudaičiai

Rudaičių kaimas yra 6 km nutolęs nuo Gargždų, įsikūręs Minijos senslėnio krašto-vaizdžio draustinyje, tarp dviejų didelių piliakalnių - Didžiojo Dyklaus ir Sausdegių, žmonių vadinamu Sausdegyme.

Sausdegių piliakalnis – senas, slėptuvinis. Vietiniai pasakoja padavimą, kad „šventadieniais vidurdienį ir vidurnaktį ant Sausdegių piliakalnio viršūnės atsirasdavo nepažįstamas senis, kuris rūkydavo pypkę, o naktį žmonės esą girdėdavo, kad kažkas nuo piliakalnio su trenksmu nuriedas į šalia tekantį Gerdaujos upelį.“

Į rytus nuo kelio Mikoliškiai–Gargždai stūkso išpūdingas Didžiojo Dyklaus piliakalis, dažniau vadinamas Dyklaus kalnu. Dar 1927 metais laikraštyje „Trimitas“ buvo paskelbta padavimų apie Dyklaus kalną. „Viena senutė pasakojo, kad labai seniai, toje vietoje, kur Dykliuje ištrykšta šaltinis, esanti nugrimzdusi bažnyčia, kurios bokštas dar gana ilgą laiką kyšojo viršuje. Tą bokštą kam nors judinant, judėdavęs net visas Dyklius.“

„Trimite“ užrašytas ir kitas pasakojimas apie Dyklaus kalne glūdintį druskos klotus. „Pirmąją Velykų dieną vieno ūkininko šeimyna pritrūkusi druskos. Dėl to pats šeimininkas pasiėmęs maišiuoką ir išėjęs į Gargždus parsinešti. Ir kaip tik jis į Dyklių įlipęs, tuoj sutikęs nepažįstamą žmogų. Jam pagailę vargšo žmogelio. Kiek jį pavedęs, atvertęs velėną ir parodęs puikiausios druskos. Tik prisaikindęs, kad niekam neturįs pasakyti, iš kur jis ėmė druską. Po to baisiausiai suūžęs visas Dyklius, ir nepažįstamasis vienu akimirksniu pražuvęs. Aplinkiniams kaimynams būdavo labai įdomu sužinoti, iš kur jis nešęs tą druską. Dėl to jį sekdavę. Bet kaip tik jis įlipdavęs į Dyklių, tuoj pražūdavęs iš akių.“

1923 metais gimusi rudaitiškė **Barbora Lukaitė-Žilienė** atmena, kad anksčiau Rudaičiuose tebuvo keliolika vienkiemių.

„Rudaičiai buvo didelis kaimas, sodybos plačiai išsisklaidžiusios vienkiemiais. Mano tėveliai Domicėlė Vasiliauskaitė-Lukienė ir Juozapas Lukas Rudaičiuose ir mirė. Jaunystė-

je tėvas buvo išvykęs į Ameriką, grįžęs galėjo nusipirkti žemės, vėliau jos pirko ir iš likviduojamo Vėžaičių dvaro. Dirbome 25 ha žemės. Vėžaičių mokykloje baigiau V skyrius. Vėliau ir Rudaičiuose veikė pradinė mokykla, mokytojavo Cezara Blinstrubienė, kaime ėmė vykti vaidinimai, šokiai. Iškart po karo Rudaičiuose atidaryta skaitykla – senojoje mūsų troboje kambarį atidavėme knygoms. Buvau skaityklos vedėja. Šokiai dažniausiai vykdavo pas Luką Povilą, pas Grimalį Petrą. Rudaitiškis Girdvainis Jonas mokėjo groti su armoška. Vasaros laike gegužinės būdavo ant Sausdegimės kalno, daug jaunimo priedavo iš aplinkinių kaimų. Jaunystė linksma buvo, nuliūdimas atėjo tik po karo.“

1926 metais gimęs rudaitiškis **Antanas Kniūkšta** taip pat mena ilgą ir besikeičiančią kaimo istoriją.

„Mano tėvas Antanas, rudaitiškis, vedė Petronėlę nuo Kartenos. Mama mirė, kai man buvo pusšėštų metų. Buvau mokslus, jei kas į mokyklą ateidavęs paklausdavo, kas yr pirmasis mokinyš, vis parodys į mane. Dar atsimenu, kaip ponas mokytojas Gedvilas išivedęs į savo virtuvę davė Smetonos kalbos per radiją paklausti. Lapiuose du mokytojai 122 vaikus išmokino, bet drausmė buvo. Anksčiau, už Minijos, Kvietinių kaime tankiai gegužinės vykdavo, dainos skambėjo ir šioje pusėje. O paskui, kai tokie laikai užėjo, patys geriausi vyrai į miškus išėjo ir žuvo daugelis. Kitus į Rusiją išvežė. Bjauriai buvo.“

Šiaurinėje ir pietinėje Rudaičių kaimo pusėse yra išlikusios senosios Maro kapinaitės. Kaimo šiaurėje esantis žvyro karjeras žmonių vadinamas Sidabrinės kalnu, o šalia jo plytinčios pievos – Sidabrinėmis. Neįprastą pavadinimą – Ugniakelis – turi ir kaimo pakraštyje esantis puskilometro žvyrkelis, einantis nuo Rudaičių, Vėžaičių–Kulių kelio link. Rudaitiškiai nuo seno kalbėjo, kad šiame kelyje visada ypač stipriai žaibuoja. Šiandien Rudaičius garsina ne tik vaizdingos apylinkės, bet ir A. Jaso įkurtas žirgynas. Kaime kuriasi naujakuriai, čia gyvena 239 žmonės.

Rudaičiai

Pikteikiai

Pikteikiškiai neatsigina klausimų, kodėl draugiškų gyventojų kaimas pavadintas „piktu“ pavadinimu. Apylinkėse kalbama, kad čia gyvena geriausiai bendruomeniškumą išsaugoję žmonės. Klaipėdos rajono pakrastyje, prie Minijos įsikūrusiame kaime gyvena 54 gyventojai, sutvarkytos ir prižiūrimos dvi senosios kapinaitės.

Apie tai, kad Pikteikių vietovė buvo nuo seno apgyvendinta, byloja archeologų radiniai. Mokslininkai Pikteikiuose yra aptikę Neolito epochos akmeninį Fatjanovo tipo laivinį kovos kirvį iš diabazo. Senieji kaimo gyventojai pasakoja, kad prieš karą svarbiausios kaimo įžymybės buvo Kuprelio sodyboje veikęs vandens malūnas ir šalia jo įrengta kalvė.

Malūnininkų provaikaitis, 1947 metais gimęs ir tėviškėje šiandien gyvenantis **Stasys Kuprelis** archyve saugo senojo malūno brėžinius ir šeimos istoriją.

„Prieš keletą metų iš Lietuvos valstybinio archyvo gavau Onos Šlimaitės Kuprelienės malūno brėžinius, sudarytus 1923 metais. Dokumentuose matyti, kad Pikteikių malūnas oficialiai įregistruotas 1905 metais. Malūnui priklausė mediniai trobesiai, vienerios girnos, šalia malūno buvo įrengta kalvė. Pikteikių malūnas buvo 16 kilometrų nutolęs nuo artimiausios geležinkelio stoties, o per metus buvo sumalama apie 1000 centnerių grūdų. Šeimos archyve saugau keturių brolių Šlimų fotografiją iš Amerikos. Iš pasakojimų žinau, kad vienas iš brolių grįžo į Pikteikius ir pastatė malūną. Jo dukrą Oną Šlimaitę vedė piktekiškis Kuprelis. Mano tėvas Kazimieras Kuprelis jų šeimoje gimė 1910 metais. Vedęs mano mamą Elena Kerpaite jis prižiūrėjo maūną. Tėvo brolis Stasys išėjo į mokslus. Mes augome septyni vaikai, 1948-aisiais, kai man buvo vos šeši mėnesiai, šeimą išvežė į Sibirą.“

1933 metais gimęs **Pranciškus Brauklys** iš Pažvelsio į Pikteikius atėjo dirbti, po kelių metų vedė kalvio dukrą Rūtą Kontautaitę.

„1951 metais parėjau į Pikteikius, nes reikėjo žmogaus į malūną. Striaukas buvo malūno vedėjas. Ans pats buvo neraštingas, vaikai dar maži, reikėjo popierius tvarkyti, aš ir atėjau. Buvau baigęs IV skyrius Pažvelsio mokykloje pas Šakinį. Pikteikių malūnas buvo vandeni-

nis, prie užtventkos pylas. Buvo didelis dviejų aukštų pastatas pastatytas, vienas galas - ant vandens, ant stulpų įtaisytas. Kai atėjau, malūnas priklausė „Promkombinatui“, skaitėsi valdiškas. Net elektrą turėjome. Buvo generatorius toks, vakare prijungdavome ir sukldavo, gamindavo elektrą. Buvo ir gateris, pjaudavome lentas. Mano uošvis iš Klaipėdos krašto parėjo dirbti prie malūno, ans buvo gerų nagų vyras, daug ką buvo įtaisęs malūne. Malūne dar pekliaus buvo, grūdus pikliavojo, arčiausiai toks tik Gargžduose pas Stončių buvo. Už malimą iš žmonių ėmėme grūdais. Jei mali, nuo 50 kilogramų duoninių grūdų, turėjai atsverti 4,5 kg valstybei, kaip užmokestį, o už pašarinių grūdų malimą pinigais atsiskaitydavo. Kai „Promkombinatas“ naikinosi, malūnas nebeveikė, gaterį kažkur išvežė, pradėjo griauti ir nugriovė. Dar ilgai poliai matėsi, qžuoliniai buvo.“

Janina Gedgaudaitė-Lukauskienė į Pikteikius atėjo ištėkėjusi.

„Kaime prieš Naujus metus buvo rengiama eglutė. Prie Butkaus susirinkdavome, dainuodavome, švėsdavome. Net ženoti liuobam sueiti į šokių kumetyne. Dabar taip nebėr. Mano uošviai 32 ha žemės čia turėjo. Žinau, kad per karą kareivis su parašiotu buvo nusileidęs į Miniją, prie Kontautų. Nuskendo. Ir apie baidymus esu girdėjusi. Prie Butkaus Praniaus baidydavosi, ten Maro kapeliai arti. Pasakodavo, kad ėjo per kiemą, kirvis į sieną – tykšt – ir įsimigo. Senoji Petrė Butkienė man pati yr pasakojusi, kad susapnavo sapną, jog reik nugriauti pečių, nes ten yr pakavoti pinigai. Ir griovė tą pečių. Žinau, kad Gervinas nugriauti padėjo. Turėjo jie raktą nuo valtės, katra per upę visi keldavosi iš Pikteikių į kitą pusę. Nu ir prisikasė tas Gervinas po pečiųumi, buvo toks puods, kažkas ant to puodo viršaus buvę užrašyta. Bet užėjo žmogus rakto paprašyt, tai grimzo ir nugrimzdo tas lobis - neliko. Nebuvo rami ta vieta. Žmonės girdėdavo, kad lyg žirnius kas į sieną beria, su kastuvu grūdus žarsto, vaiką verkiantį. Senais laikais daug žmonės apie tuos baidymus šnekėjo. Nežinau, kodėl dabar nebšnek – ar anksčiau tie žmonės tokie mulkiai buvo, ar dabar nebebaido.“

Pikteikiai

Žvelsenai

„Dapkus nuo pradnios vėsus šonis suvadžios, Jasevičė šaukė, vėsė šonys kaukė, Bodroks mažėloks prie tų dūdų kaip paršioks, Stalmuoks lipėcėrius vėsų šonų valdėmierius, Rėntauskis vėdurie kap žovelė vėntorie, Radvėlienė trobalie soka svėistą kuodalie, Lukauskis be vakų eštps dūdas be taukų, Šypalis ont vainuos kap erelis ont pačiuos, Koprelis Dominyks apie pačia pėlvų slinks, Butkų Ontė eglą oustys, vėsoms dūdoms skylės šluostys, Botkus Jozis ont pat gala vėsoms dūdoms skylės kals, Grykšus pakapeis nešė dūdas ont peteis.“

Apie Žvelsenų kaimo praeities gyvenimą liudija ši apie kaimą sudėta daina. Ją iš močiutės išmoko ir prisimena seniausia Žvelsenų gyventoja Genovaitė Jasevičiūtė-Šimkienė.

Žvelsenai – gatvinis-rėžinis kaimas, susiformavęs XVI a. antroje pusėje – XX a. pradžioje. Dėl ypatingo landšafto gyvetojai kūrėsi vienas šalia kito, o žemes – ilgas, siaurus rėžius turėjo abiejose kelio pusėse. Rėžių žymės ir gatvinė kaimo struktūra išlikusi. Kaimo ribos ėjo Minijos ir Žvelsos upėmis. Didžiausias šio laiko kaimo pasididžiavimas – vaizdingos apylinkės, Minijos senvagės, upės lankos. Kaimo pakraščiu tekanti Minija – sekli, srauni, kairysis krantas žemas, o dešinysis – status, apaugęs medžiais. Kaime pasakojamas padavimas, kad kairįjį Minijos krantą esą nukasę lobių ieškotojai.

Žvelsenų senbuvės, 1921 gimusios **Genovaitės Jasevičiūtės-Šimkienės** atmintyje – daugybė prisiminimų apie jos vaikystės laikų kaimo kasdienybę.

„Čia buvo diktei linkmai ir gerai. Kožnam name buvo mažiausiai penki, dažniausi devyni vaikai. Vienuolika trobų buvo. Po darbų eidavom maudytis – mergelės atskirai, vaikai atskirai. Kaip undinės, nebuvo maudymosi kostiumų mados, su lininiais apatiniais į vandenį lįsdavome. Išsimaudę pareisim, susėsim ant savo rubežių ir dainuosim. Mat sodybos palei gatvę visos buvo aptvertos, iki pat Utrių. Dėl to dainuodavome ir

kitą dainą: „per Žvelsenų ūlytėlę čiū-dra-dra-lia-lia...“ O mūsų žemė buvo rėžiais išdalinta ir paminių, ir ant kalno. Sklypai turėjo savitus pavadinimus: treinalis, skersinis, pasodinis, trydinis, pusklecis, vingalis, atkalnio. Mūsų troba seniai stovėjo, kad net mano tėvo tėvs nebatminė, kas kada ją buvo statęs. Tėvas buvo trobą atnaujinęs, o kai mes su Feliksu parėjom gyventi, perstatėm. Nors nei dviratių, nei radijų neturėjom, mes, jaunims, linksmi gyvenom. Būdavo mokykloje vakarėliai, mokytojai buvo diktei darbingi, į vaidinimus, renginius kviesdavo. Kožna metų su arkliais važiuodavom į Palangą. Išvažiuosam saulei leidžiantis, tiesai per Miniją, sekloj vietoj, tujau ir Palanga. Po sniegingų žiemų Minija taip patvindavusi, kad išėjimas į Gargždus būdavo per Dyklius piliakalnį. Visos trobos buvusios medinės, šiaudiniais keturšlaičiais stogais, mažais langais. Kaimo vakaruškos ir gegužinės vykdavo Mažonų sodybos lauko aikštelėje. Atsikraustę iš Kulių, Mažonai turėjo nusipirkę vandens malūną, vadintą Žvelsenų malūnu. Į gegužinę atvažiuodavo bufetas, kuriame galima buvo nusipirkti alaus, saldainių, limonado. Dar atsimenu, kad tas kalnas, per kurį dabar eina asfaltuotas kelias iš Gargždų į Lapius, buvo daug kartų didesnis, bet jį nukasė keliui tiesti. Buvo suvaryti žmonės - su arkliais, rankom kasė. O kol ans nebuvo nukasts, tai buvo piliaklanis, katro viršūnėje buvo skylė. Liuobam nueit, atsisėst, ir kai į tą skylę įmesdavom kokį akmenatį, tai ans nukris skubantiai, giliai. Piliakalnio pavadinimo nežinojau, bet šalia ano esančią daubą vadindavom Užpilio dauba.“

Žvelsenuose kuriasi naujakuriai, gyvena 38 žmonės, o kaimo pasididžiavimas - etnografinė Antano Bučio sodyba. Apie 1900 metais statytą sodybą iš prieškarinio ūkininko Prano Rentausko dukters Liucijos nusipirkęs klaipėdietis sodybą atnaujino laikydamasis etnografinių tradicijų, todėl dabar ir troba, ir jos kambariai bei apstatymas atrodo beveik taip pat, kaip prieš šimtą metų. Žvelsenuose, ant kalno, buvusioje Lyguto sodyboje, kurioje kaimo vaikai mokėsi poterių, įsikūrė ir buvęs gargždiškis, dailininkas Gediminas Juozapaitis, besiverčiantis kaimo turizmu.

Žvelsenai

Utriai

Tarp Žvelsenų ir Pikteikių esančiame Utrių kaime šiandien gyvena 34 žmonės. Kaimą garsina pakelėje stūksantis riedulys su velnio pėda, vietinių vadinamas Lapiškių akmeniu. Netoli Minijos ir ant kalno Utriuose nuo 1939-ųjų išlikę trys dzotai – rusų tarybinės armijos gynybiniai įtvirtinimai, pastatyti po Ribentropo-Molotovo pakto pasirašymo, ruošiantis karinei invazijai į Lietuvą. Utriuose išlikusios ir senosios, ažuolų supamos kapinės, kuriose dabar stovi nedidelė koplytėlė. Priešais kapines yra neįprastas medinis daugiabutis, vadinamas kumetynu. Anksčiau jame veikė kaimo kultūros namai, vėliau – kolūkio kontora, o šiandien gyvena žmonės. Ant Utrių kaimo kalno žiemą įrengiama slidinėjimo trasa.

Lapių bibliotekos darbuotojos yra užrašiusios **Karolinos Grikštaitės-Lygutienės**, Utrių kaime gimusios 1920 metais, prisiminimų.

„Kaimė buvo Armalių, Andrijauskų, Berenių, Grikšų, Jenkų, Mažonų, Lygutų, Padroščių, Žvilauskų, Lukauskų, Kuprių, Kundrotų, Karečkų sodybos. Per kaimą ėjo tvora aptverta ūlyčia, susirinkę vaikai mėgdavo ant ūlyčios mušti sviedinį. Senose kaimo kapinėse mano jaunystės metais jau niekas nebuvo laidojamas. Žmonės kalbėjo, kad anksčiau kapinaitėse būdavo laidojami gausių šeimų vaikai, kiti vietiniai, tačiau kryžiai buvo statomi be jokių užrašų. Kapinaitėse buvo palaidota kūlimo metu nutraukta vyro ranka. Tiesa, dvi šeimos – Grikšai ir Staponai, kapinėse turėjo gana dideles, aukštas koplyčias. Kalbėjo, kad kapinaitėse buvo laidojama iki 1920-ųjų, nes Mikoliškių kapinėse ant 1920 metais palaidoto kunigo paminklo yra užrašas: „Aš esu pirmas atgules šiose kapinėse“.

1944 metais Utriuose gimusi Adelė Skolevičiūtė-Grikšienė prisimena legendą apie garsųjį Utrių akmenį.

„Vienas senas kaimo žmogus yra man pasakojęs keistą istoriją. Jis aiškino, kad ją jau senų senovėje žmonės pasakojo. Toks Kuprys atseit pats matė tą akmenį, nuo kalno vejamą nematomos jėgos judinamos medžio vytelės. Kai vytelė nukrito, akmuo atsistojo toje vietoje, kur ir dabar stovi. Nežinau, tiesa, ar ne, bet esu jaunystėje girdejęsi.“

Utriuose jau pusę amžiaus gyvenanti 1928 metais gimusi **Bronislava Tamošauskaitė-Puzneckienė** prisimena kitokį savo jaunystės kaimą.

„Daug daugiau sodybų buvo, ir ant kalno, ir pakalnėj. Kundrotai, Lygutai, Mažonai, Grikšai, Žvilauskai, Laukauskiai, Padroščiai, Striaukos gyveno. Kai kurių sodybų vietoj vien medis ar šulinys likęs. Bet vistiek dabar geri laikai, pensiją gaunu, nedaug dirbu. O visą amžių kolūkyje išdirbau. Kontorą dabartiniam kumetyne valijau, buvau lauko darbininkė, pirmasis pirmininkas Griauslys toks buvo. Iš pradžių dykai dirbom, paskui pradėjo duoti sėlenų po 100 kg per metus. Daug darbo buvo, kolūkis nieko neturėjo, šešios moterys turėjom viską spėti, ir vasarojus rišti, ir sodinti, ir ravėti, šienavome lūgnose, drėgmėj tokioj ir ačiū tepasakydavo. Maitintis reikėjo, pririnkdavau rūgštynių, iš vakaro į Klaipėdos turgų išeidavau parduoti. O ir jaunystėj po šokius nesivalchiojau, buvau slūžmergė, nieks į mane nežiūrėjo, puoštis nebuvo kuo.“

1929 metais Utrių kaime gimusi ir iki šiol čia gyvenanti **Joana Montrimaitė-Kundrotienė** jaunystės kaimą mena šviesiai.

„Šeimoj buvom šeši vaikai – 3 mergos ir 3 vaikai. Tėvukas Juozas Montrimas mirė 1963-aisiais, sulaukęs šešiasdešimt penkerių. Kai man buvo šešeri, tėvas nuo Grikšo nupirko 8 ha žemės, iš viso turėjome 12 ha. Patys apsidirbdavome, laikėm po 3–4 karves, 2 arklius, padargų turėjome. Broliai mano Jonas ir Stasys ėjo į Vėžaičius 10 km, dirbo su pirmaisiais traktoriais, „MTS“ juos vadino. Užėjus rusams, bjauriai buvo, mėtė bombas, bombardavo. Bėgdavom į bunkerį slėptis, bet kartą, kai skeveldra davė į tą bunkerį, visus mus išgainiojo. Rusai buvo tuos bunkerius dar prieš karą pastatę, bet nebespėjo įrengti, vokiečiai juos išgainiojo. Visus kareivius turėjom maitinti, sriubą nešdavom į pamiškę prie jų palapinių. O paskui dar pablogėjo, padargus nuo visų paėmė, kitų ir butus griovė, ardė, vežė medieną į Gargždus kultūrnamiui statyti. Su vyru susipažinome šokuose pas Jankus, Pikteikiuose, Lukauskis Steponas mūsų piršlys buvo. Gargžduos susirašėm, Mikoliškiuose susivenčiavojom.“

Utriai

Greičiūnai

Greičiūnų kaime gyvena 19 žmonių, o kadaise čia buvusio nedidelio Bergalės dvaro neliko nė pėdsako. Senąjį kaimo kraštovaizdį pakeitė ir sovietų laikais užtvenkta Trumpė. Vietinių bei polisiautojų pamėgtas didžiulis tvenkinys su užtvanka turi Greičiūnų tvenkinio pavadinimą. Kaimo praeitį dar saugo ir senosios kapinaitės.

Stanislava Janina Žvilaukaitė-Mižetienė 1932 metais gimė Greičiūnų kaime, ten gyveno, o prieš 24 metus atsikėlė gyventi į Lapius.

„Žinau, kad gimiau savo tėvų namuose Greičiūnuose, pribuvėjai Jokumaitienei padedant. Abu tėvai buvo kilę iš Pikteikių, o Greičiūnuose apsigyveno, kai tėvas tapo eiguliu. Atsimenu gerai tas dvarininkaites. Gyveno mama su dviem dukrom ir jų pusbroliis. Žinau, kad dukras vadino Gilze ir Eba. Jos labai šunis mylėjo, atsimenu tokį mažiuoką – Vigrį. Kai jis padvėdė, dvarininkaitės paprašė Naumeckienės, kuri tuo tarpu pas jas tarnavo, šunį palaidoti. Svyniojo jį į gražiausią staltiesę. Tai paskui ana man pasakojo, kad tą staltiesę susivyniojo, pasikėjo po kvartūgu, o šunelį taip palaidojo. Kur dvaro nams stovėjo, dabar eglės telikusios. Gražus buvo anų namas – medinis, gonkos gražiausios, dekoratyviniai augalai augo. Buvo ir klėtis, ir arklidės, karvidės, jauja, daržinė. Dvarininkaitės rengėsi puikiai, gifūrines bliuzeles turėjo, bet dažniausiai dėvėjo tamsiai. Jie prieš karą jau buvo girdeję, kad rusai pareis, tai turtą pasidavė ir išsikraustė. Žinau, kad net 200 ha žemės valdžiai turėjo palikti. Girdėjau, kad vėliau Vokietijoje tas pusbroliis su viena iš dukrų susiženiavo. Dvaro neliko po karo. Ir dabar namuose saugau kai kuriuos daiktus, kuriuos tėvelis nupirko iš dvarininkų – mėsos malimo mašiną, komodą su veidrodžiu, indus gražiausius. Po karo tas pusbroliis su tėvu dar susirašinėjo, kartą ir atvykęs buvo. Atvežė man tokia gražią medinę zylikę, ilgai saugojau ją. Graži vaikystė buvo. Atsimenu, kaip mama nupirko geležinę lėlės galvą – didžiausias įvykis. Lėlės galva nudažyta buvo, su akytėm, lūpytėm, skruostais. Mama pasiuvo liemenį, kojas, rankas, drabužėlių. Su drauge, kuri dabar Utriuose gyvena, Staponiene, ir vystėmė lėlę, ir lingavome, ir į kiemą vedėme pasivaikščioti. Tėvas prižiūrėjo mišką, o kartais iš svečius su arkliais atvažiuodavo toks prokuroras, pažiūrėti, ar gerai miškų ūkis tvarkomas. Prokuroro dukra kartą atsivežė tikrą, didžiulę lėlę. Ją palenkus, iš burnos sklisdavo garsas: „Aaa“. Atrodė tikras stebuklas. Nors

man tik 11 metų buvo, prisimenu, kad rusai užėjo, paskui vokiečiai, tada vėl rusai, blogai buvo. Troba net virpėdavo, kai antskrydžiai buvo. Bėgdavom per laukus į bunkerius, buvom ir prie upės patys tokį išsikasę, su durikėmis į upę. Užėjo rusai, apsistojo pas mus, kiaulę nušovė. Liko du maži paršiukai, tai pasakė: „Dar turit, užaugs“. Bjaurūs tie rusai buvo, šiko čia pat troboj, paėmę pelenų iš krosnies užbarstydavo ir vėl sėdės. Atmenu, kai devyni kariai užėjo, atsinešė didžiausią bidoną nestiprios degtinės, nebaigusios rūgti, tokį liurlioką. Prisigėrė, dainavo, o paskui šaudyt ėmė - į žibalinę lempą, į sienas. Dar keistai man labai atrodė, kad jie sviestą be nieko valgo – sūriu vandeniu tik užsigerdami. Ir lašinius grynus, be nieko. Prisiėdavo ir vemdavo čia pat, tada vėl pelenais užbarstydavo. Ėjo ir ėjo anie, nebeapsikentėme. Ėmėm visą maistą slėpti po pamatais, sukišdavom, akmenim uždėdavom, niekas nesuprasdavo. Po karo visus padargus atėmė, paliko kaip stovim. Kai paaugau, dalyvaudavau visur, kur tik kas vyko. Jaunimas į gegužines sueidavo Mikoliškėse, prie Bronišo dvaro, prie kelio, kur Varnelienės mama Butkienė gyveno. Berželiais aikštelę papuošdavo, šokdavom dienos laiku. Saulė leidžiasi – namo. Paskui Lapių mokykloje šventes surengdavo, vaidinimus. Atsimenu, kaip kolūkio laikais kartą į Lapių šokius užėjo miškiniai. Nukabino nuo sienos Leninino, Stalino paveikslus ir sudegino sakydami: „Žiūrėkit, kaip jūsų Stalinas tėvelis dega“. O tada visiems liepė šokti be perstojo visą valandą, polkos ritmu. Buvo ir sunku, ir baisu. Tėvas griežtai mus laikė, buvo autoritetas. Laikraščius dažnai skaitydavo, tai užtekdavo jam pažiūrėti pro laikraščio skiautę tokiu žvilgsniu, viskas aišku būdavo, augom drausmingi. Pirmiausia pasišerk, pasimelžk, susitvarkyk, tada į šokius gali eiti. Eidavome į Mikoliškių bažnyčią, bet vėliau tėvo kojos buvo silpnos. Tai tada kiekvieną sekmadienį, vidurdienį, tėvas šaukdavo: „Vaikai, prie poterių“. Ateidavom ir kaip priklausom visas Šv. Mišias perskaitydavo – su visais atsiklaupimais, atsisėdimais. Tėvas nepijokas buvo, bet jei kokie giminaičiai atvažiuodavo, atidarydavo pusbutelį. Būdama 24 metų, susiženiavau. Vyras malūne dirbo, arklius šėrė, malė visą laiką, grūdų džiovyklą prižiūrėjo. Ne prie mokslų, bet geras darbininkas. Nors buvo sunkus laikas, nebuvo pinigų, prekės su talonais, vietoj algos atveždavo kiną, parodydavo ir džiauksis, kažkaip sukomės. Savo pasisėdavom, užaugindavom, parduodavom. Gerai, kad malkom nereikėjo rūpintis. Prie eigulio gyvendami, prisipjaudavome.“

Pažvelsis

Dabar Pažvelsio kaime gyvena 3 gyventojai, o svarbiausia kaimo įžymybė – poeto Butkų Juzės gimtinė žymintis kaštonas, tačiau anksčiau tai buvo didžiausias apylinkių kaimas, skaičiuojantis šimtmečių istoriją. Istorikai mano, kad yra pakankamai geografinių ir archeologinių duomenų, kurie duoda pagrindą tikrinti, ar Kuršo vyskupo dokumentuose apie 1253 m. Kuršo žemės šiaurinių ir pietinių sričių dalybas, pirmą kartą yra paminėtas Pažvelsio kaimo pavadinimas. XIII a. dokumentuose šalia Kartenos ir Gargždų nurodyta neidentifikuota vietovė “Pretzitwe” greičiausiai yra Pažvelsis.

Anapilin jau iškeliavusi, 1909 metais gimusi pažvelsiškė **Zuzana Žiliūtė-Jonikienė** paliko ranka užrašytų vaikystės prisiminimų apie Pažvelsio kaimą.

„Pažvelsio kaime yra buvę 60 sodybų, gyveno pasiturintys ūkininkai. Kaimas garsėjo ne vien dainoriais, pasakoriais, dievdirbiais, gražiom sodybom, bet ir gerbiamu poetu Butkų Juze. Ūkininkai rengdavo vakarėlius su žaidimais, vaidinimais. Mūsų sodyba buvo prie Trumpės upelio ant pat kalno krašto, ažuolų, maumedžių, alyvų apsupta, pakalny šaltinis tekėjo, lankoje prūdas gluosniais apsodintas, o vidury prūdo – vandens lelijos. Pakelės buvo pilnos smūtkelių, pas kožną ūkininką kieme – kryžius. Buvo ir Žalakinės malūnas. Užėjus kolektyvizacijai, žmonės neteko gyvulių, padargų, subendrino visas žemes, vėliau melioracija, trėmimai į Sibirą, paskui visus suvarė į gyvenvietes, nustumė su buldozeriais pastatus, nurovė sodnus.“

Pažvelsyje gyveno ir kūrė dievdirbiu vadintas liaudies meistras Jonas Jucys. Dievdirbio anūkas **Pranas Jucys**, gimęs 1929 metais, gyvena Gargžduose. Jis išsaugojo šiltų prisiminimų apie senolį.

„Senolis jumoro megėjas buvo. Sakydavo: „Dirbau Joną, bet žalias medis buvo, persprogo, beįėjo Barbora“. Buvau septynerių, kai, eidamas 91 metus, jis mirė. Ans buvo savamokslis, bet nuo jaunystės daugelį darbų mokėjo, pečius mūrėjo. Turėjo įsirengęs darbo

vietą, tame pačiame kambaryje ir miegojo. O kartais pakviesdavo mane užėiti. Įeini, jau jis ant stalo bus supjaustęs tokius pyragiukus gabaliukais, vaišina. Klėtyje turėjo ir savo sandėliuką įsirengęs, kur įrankius, dažus dėjo, mums ten nė įeiti nebuvo galima. Sodyba buvo palei upelį, atkalnėje, senoliui priklausė 3 ha žemės. Atsimenu, kad pavasarį, vos tik sniegą nuleisdavo, kožną ankstų rytą senolis eidavo į tą upelį praustis. Aš ir gimiau troboje, kurią senolis pats 1870 metais buvo pastatęs. Dabar toje vietoje, kur troba stovėjo, kelias eina, 1974 metais melioratoriai pasidarbavo.“

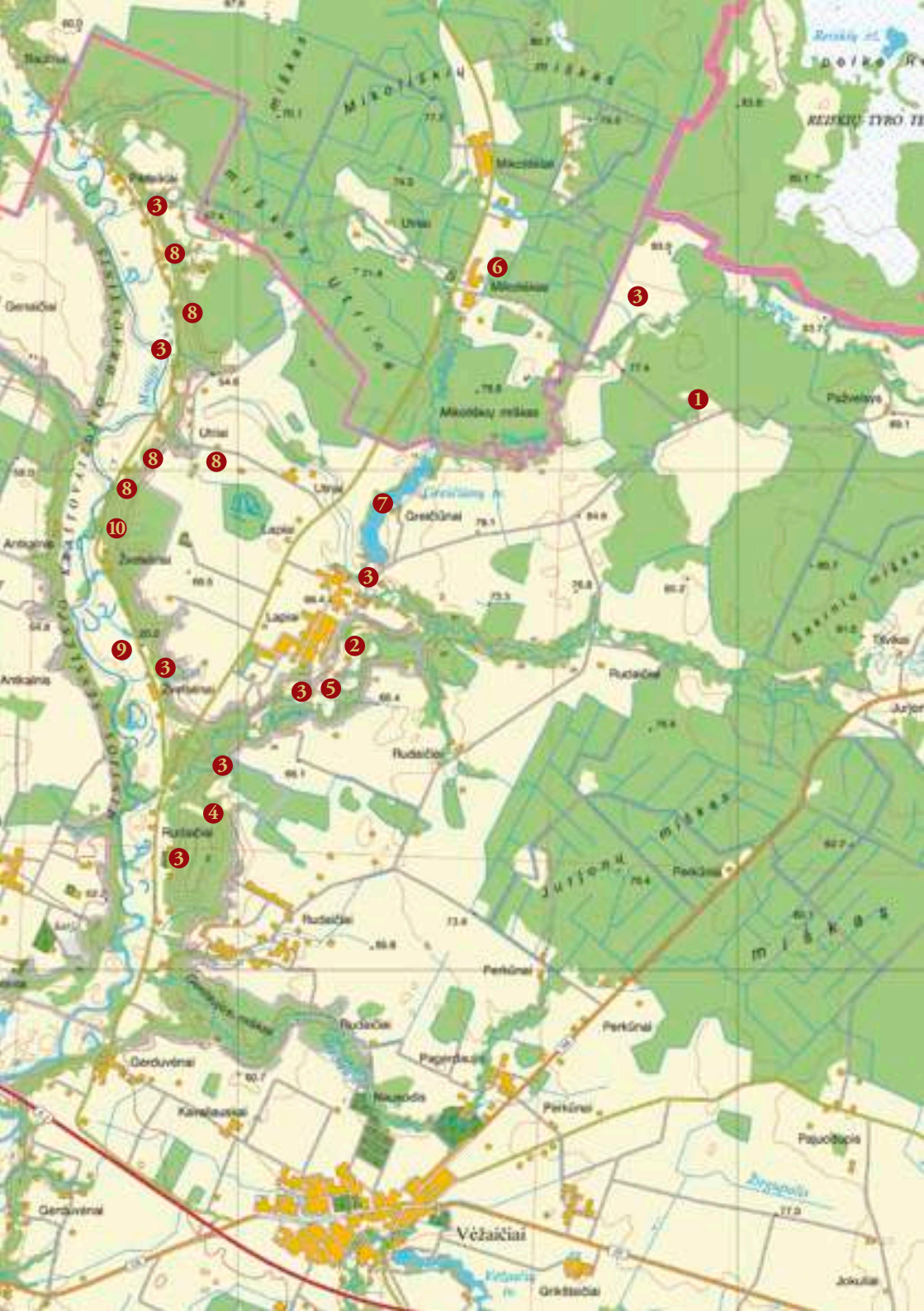
Savo vaikystės Pažvelsio kaimą giedrai prisimena ir 1932 metais gimusi mokytoja **Regina Butkutė-Kuneikienė**.

„Mano tėveliai Vincentas Butkus ir mama Elena Putriūtė-Butkienė gyveno gana pasiturimai. Tėvų namai buvo neoficialus Pažvelsio kaimo centras, nes jie buvo šviesūs, išsilavinę žmonės. Tėvas rusų kalba buvo baigęs Palangos progimnaziją. Visą gyvenimą tėvelis buvo Mikoliškių bažnyčios maršalka, mama bažnyčios chore dainavo. Tėvai Pažvelsyje organizuodavo klijimo teatrą, patys režisavo įvairiausių veikalus. Klijime, pas Vaišvilus, ant kalnelio, berželiais išpuoštoje daržinėje susirinkdavo žmonės, o mes vaidindavome. Mokiau kaimo mergaites šokti. Mes net tarantelą šokom - batus įsitaisėm, pasisiuvom ispaniškų rūbų. Vokiečių metais, ant mūsų klasės sienų Pažvelsyje, buvo iškabintos nuotraukos su Rainių žudynių fotografijomis. Nežinau, kodėl reikėjo vaikams rodyti nupjautus liežuvius, išbadytas akis, nuplikytus kūnus.“

Poetas **Butkų Juzė** 1893 metais gimė Pažvelsyje. Laisvomis nuo ganiavos valandėlėmis, lietuviškai mokė kaimo vaikus. Apie save jis yra sakęs: *„Aš esu paprastas kaimo dainius. Darbo ir prakaito gyvenime vargdamas, imu dainai žodį ten, kur gražiausioji Lietuvos dalis, kaimo žmonės purvą braido, sunkiausių darbų dirba, ir sunkiausiai, paneigti ir skriaudžiami, duonelę užsipelno, o neturi balso.“*

Pažvelsis

Svarbūs kontaktai:

Lapių pagrindinė mokykla 8-46-446925

Lapių paštas 8-46-446924

Lapių medicinos punktas 8-46-446923

Lapių biblioteka ir kultūros namai 8-618-85921

Lapių bendruomenės centras 8-699-03781

Sodyba „Prie šaltinio“ 8-610-32237

Sodyba „Slėnis“ 8-606-88606

Sodyba „Sena Troba“ 8-650-85845

Sodyba „Žvelsynė“ 8-656-73371

E. ir V. Kundrotų sodyba 8-618-31454

Lankytinos vietos:

- ❶ Butkų Juzės sodybos vieta
- ❷ Lapių piliakalnis
- ❸ Senosios kapinaitės
- ❹ Dyklio kalnas
- ❺ Lakštingalų slėnis
- ❻ Mikoliškių bažnyčia
- ❼ Greičiūnų užtvanka ant Trumpės upės
- ❽ Dzotai (Bunkeriai)
- ❾ Žvelsenų režinis kaimas
- ❿ Lapiškės akmuo

Tekstai: Reda Baltinaitė
Fotografijos: Arūnas Staponas
Dizainerė: Aida Rubavičienė
Lankstuką parengė ir išleido Lapių bendruomenės centras